

RECUNOAȘTEREA MARI UNIRI DE CĂTRE VATICAN

Adela Herban

Sfășitul primului război mondial a creat condițiile apariției României Mari, când pe baza drepturilor popoarelor le autodeterminare, populația Basarabiei (9 aprilie 1918), Bucovinei (28 noiembrie 1918) și Transilvaniei (1 Decembrie 1918), și-a exprimat plebiscitar hotărârea integrării acestor teritorii, României. Acest proces al integrării a fost urmat de cel al confirmării și recunoașterii pe plan internațional al tânărului stat. După Tratatul din 4 iunie 1920 de la Trianon prin care se recunoștea granița de vest a României a urmat cel din 28 octombrie 1920 de la Paris între reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și Japoniei, pe de o parte și ai României pe de altă parte, prin care se recunoștea suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut, Nistru și Marea Neagră¹.

În competența statului național român unitar au intrat și populații de alte naționalități, fără a modifica însă caracterul unitar al României, fapt pe deplin confirmat și de evoluția sa democratică. Conform recensământului din 1930, structura etnică a României care numără la acea dată 18.057.074 locuitori, era următoarea: Români 73,0%, unguri 7,1%, evrei 4,10%, germani 4,0%, ucrainieni 3,2%, bulgari 2,0 %, găgăuzi 1,4%, turci, tătari 1,1%, polonezi ,03%, sârbicroați 0,3%, greci, 0,1%². Minoritarii reprezentau deci 27% din totalul locuitorilor țării, ei fiind așezați în majoritatea lor, în teritoriile românești care s-au aflat vreme îndelungată sub stăpânire străină. Din punct de vedere confesional 13-14% o reprezentau locuitorii de rit romano-catolic și greco-catolic. Această situație ca și faptul că discezele latine nou integrate se întindeau pe teritoriul altor țării: cea de Oradea în Ungaria, cea de Satu-Mare în Cehoslovacia și Ungaria, cea de Cenad (Timișoara) în Ungaria și Serbia – iar Bucovina depindea de dieceza de Lwow din Polonia³, precum și consecințele ce decurgeau din reformele structurale întreprinse de statul român – în speță reformă agrară din 1921 – și care afectau proprietăți ale Bisericii, au creat statului român o situație cu totul aparte.

Pentru a înțelege mai bine poziția bisericii catolice din România și atenția pe care Vaticanul a acordat-o relațiilor cu poporul român ne simțim obligați a privi, retrospectiv, în timp. În 1853 pentru a corespunde necesităților canonice, cu acordul Curții Imperiale de la Viena, Pius al IX-lea a creat Provincia greco-catolică română de Făgăraș și Alba-Iulia, cu sediul mitropolitan le Blaj, prin bula Ecclesian Christi Ex omni lingua (23 nov. 1853), un act papal de adevărat pionerat ecumenic. În compoziția sa, acest act normativ oficializa de drept o

1. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul român unitar, vol. I, București, p. 690, 697.

2. Anuarul statistic al României, 1930, Cap. „Populația”.

3. Revista teologică, an XXIII, ianuarie-februarie, 1933, nr. 1-2, art. Catolicism și cultură modernă, dr. Dumitru Stăniloae, pag. 8.

centralizare teritorială administrativă ecleziastică în limite etnice și venea cu o nouă structură erarhică – respectiv o arhiepiscopie cu sediul la Blaj, având trei sedii episcopale sufragane: la Oradea, Gherla și Lugoj – corespunzătoare geografiei politice a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului (sau, în termenii epocii, cuprinzând: Transilvania, Banatul, În partibus Hungariae și Maramureșul). În plus, noua formă de administrație teritorială ecleziastică, până atunci aflată sub jurisdicția cardinalului Primat al Ungariei, cu sediul la Esztergom, după multe frământări, trece sub directa jurisdicției a Sf. Scaun, prin Congregația de Propagandă Fide⁴.

Subliniem faptul că limitele teritoriale, corespunzătoare intereselor ecleziastice pentru crearea acestei Provincii în 1853, au fost apoi acceptate și în plan politic, recunoscută ca graniță de vest a României, prin Tratatul de Pace de la Trianon (4 iunie 1920) și, consecutiv, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial reconfirmate prin Tratatul de pace de la Paris (10 februarie 1947), recunoscute și garantate prin Organizația Națiunilor Unite⁵.

În anul 1912 s-a creat o nouă episcopie pentru greco-catolicii ungarofoni, cu sediul la Hajdudorogh în Ungaria septentrională, dar cu jurisdicție până în Carpații Moldovei. Românii din Transilvania și-au manifestat propria opoziție, fermă, atât față de guvernul budapestan, față de Curtea vineză și Nunțiatuara Apostolică, precum și față de Pius al X-lea, arătând că noua episcopie era un instrument politic mascat sub argumente religioase pertinente. Ea îngloba nu numai persoane de origine maghiară din Ungaria, ci și parohii românești aflate deja în Provincia de Făgăraș și Alba Iulia, cu populație care refuza aplicarea bunei lui Dumnezeu. În evoluția sa, episcopia de Hajdudorogh (cu sediul la Debrețin și apoi la Nyéregyháza) a creat multe dificultăți Sf. Scaun, care a sesizat imediat jocul politic de culise și Papa a luat măsuri să revizuiască bula (care, pentru acest motiv, nu a ajuns niciodată la episcopul Miklossy de Hajdudorogh, ci a rămas la Nunțiatuara Apostolească din Viena. Izbucnirea războiului, în 1914, a făcut inoperantă organizarea întregului teritoriu episcopal mai ales în Transilvania încât problema a condus la prima măsură formală a Curiei romane, în 1919: Provincia de Făgăraș și Alba Iulia (prin ierarhii locali) a obținut ca parohiile desmembrate să revină în jurisdicție proprie iar Episcopia de Hajdudorogh să încadreze numai parohiile din Ungaria. Astfel, la 10 mai, 1919 cele 46 de parohii din Episcopiiile de Oradea și Gherla, iar la 29 iunie cele 36 de parohii din Arhiepiscopia de Făgăraș și Alba Iulia reintrau sub jurisdicțiile anterioare⁶.

Această revenire a parohiilor, cum era și firesc, a cunoscut nenumărate convulsii, în special din partea capilor bisericii minorității maghiare. Astfel, în decembrie 1920, episcopul de Alba Iulia se găsea la Vatican, depunând plângere pe lângă Papă. Dar acesta s-a declarat ferm arătându-i că „...frunțile României sunt acum definitiv trase și a fost sfătuit să se abțină de la orice fel de acțiuni politice...⁷.

4. Ion Dumitriu-Snagov, *Le Saint Siège et la Roumanie moderne. 1850-1866*, Roma, 1982, p. 69-76.

5. x x x 1918 la români, București, 1985, vol. I, Doc. 236, p. 764-765, privind Convenția încheiată între România și Antanta pentru frontierele occidentale: 4/17 august 1916, art. 4.

6. Ion Dumitriu-Snagov, *România în diplomația Vaticanului. 1939-1944*, București, 1991, p. 8.

7. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond. 71/1920-1944, 10 Convenție R 2, vol. I, telegrama 96/5 decembrie 1920 (de acum se va proceda la următoarele prescurtări: Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, – Arh. M.A.E.; Fond –F).

România s-a bucurat după anul 1866, de o atenție constantă din partea Sf. Scaun. Vaticanul a recunoscut prompt independența de stat a României chiar din 1877, i-a arătat simpatie Regatului României imediat la proclamarea acestuia în 1881, a susținut dreptul statului național unitar la autodeterminare, după inițiativa acelei „Români catolice” din 1884, cât și după declarația de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. În planul organizatoric, a creat la București Nunțiatura Apostolică în România (16 iunie 1920), numindu-l la 1 septembrie a.a. nunțiu pe Francesco Marmaggi, a susținut cooperarea pentru crearea Ligii Națiunilor și pentru încheierea Concordatului (primul Concordat cu o țară necatolică)⁸.

La mai puțin de un an de la semnarea Tratatului de la Paris prin care se recunoaște de către Marile Puteri alipirea Basarabiei la România, Sf. Scaun consfințează în cadrul Bisericii catolice din România noua stare de drept și de fapt. Fără a aștepta semnarea Concordatului, și deci fără a condiționa de succesul tratatelor ce se duceau în acest scop cu Guvernul României, printr-un act unilateral de voință, încorporează în Eparhia Moldovei parohiile romano-catolice din nordul și centrul Basarabiei⁹. Acest act, a cărui însemnătate istorică este evidentă, dacă se întemeiază într-o oarecare măsură și pe necesitățile practice de bună administrare a bisericii catolice, izvoră însă, în primul rând, din tradiția politică a Vaticanului. Ostilitatea față de Rusia Sovietică (sporind cu mult rezervele și antipatia față de ruși dintotdeauna) se întâlnește într-o conjunctură favorabilă pentru noi, cu tendința de a sprijini statele tinere în care biserica romano-catolică ar putea găsi, la rândul ei, o așezare temeinică și o atmosferă prietenească¹⁰.

De acord cu Episcopul de Iași, monsegniorul Cisar, care consultat de la Roma, a răspuns că „se bucură că un pământ strămoșesc revine la matca sa”. Congregația Consistorială a dat la 2 august 1921 „Decret pentru desmembrarea și uniunea a Eparhiilor de Tiraspol și Iași” decret publicat în „Acta Apostolicae Sedis” din 2 august 1921¹¹. Iată conținutul acestui Decret: „Deoarece unele parohii situate în Basarabia, din dieceza de Tiraspol, acum au fost cuprinse între granițele regatului României Episcopia de Tiraspol a cerut ca acele parohii să fie desmembrate din teritoriul diecezei sale și aduse diecezei învecinate de Iași. Luând în considerare de asemenea, și întinderea foarte mare a diecezei de Tiraspol, și luând la cunoștință părerile Prea Sfinției sale Francisc Marmaggi, arhiepiscop titular de Adrianopole și Nunțiu Apostolic în România, precum și a Prea Sfințitului Alexandru Cisar, episcop de Iași, Sanctitatea sa Papa Benedict al XV-lea, a ținut de cuvânt să primească binevoitor această cerere, ca să se facă mai ușor și mai repede păstorirea sufletească. După aceea a hotărât prin prezentul Decret în virtutea plenitudinii puteri apostolice și subliniind întrucât

8. Ion Dumitriu-Snagov, Op. cit., p. 35-39.

9. Ibidem, p. 31.

10. Ibidem, p. 34.

11. Arh. M.A.E., F. 71. 1920-1944. Vatican. Relații cu România. 1932-1939, vol. II, p. 38. Referat întocmit de Secțiunea orientală referitoare la Recunoașterea de către Sfântul Scaun a alipirii Basarabiei la România – 20.12.1932.

ar fi necesar consimțământul aceloră pe care îi interesează sau socotesc a-i interesa ca următoarele parohii: Chișinău, Tighina, Bălți, Hotin, și Krassna, cari până acum au aparținut diecezei de Tiraspol, să fie rupte de dânsa și alipite pe veci diecesei de Iași cu toate drepturile și obligațiile proprii ale acestei diecese.

Spre executarea tuturor acestor dispozițiuni, Sanctitatea Sa a însărcinat pe preasfințitul Francisc Marmaggi, Nunțiu Apostolic susmenționat, dându-i toate împuternicirile sale și prielnice pentru acest scop, chiar de a subdelega pentru aceasta pe oricine constituit în demnitate bisericească cu răspunderea de a trimite în răstimp de 6 luni la această sacră Congregație în exemplar autentic al executării împlinite.

Nu împiedică nici o altă dispoziție!

Dat la Roma, în palatul Sacrei Congregații Consistoriale, în ziua de 2 august 1921".

Sensul acestui decret nu poate face nici o îndoială. Luând ca punct de plecare integrarea în granițele Regatului României a teritoriului cuprinzând parohiile din Basarabia și hotărând ruperea acestor parohii din trupul diecesei de Tiraspol, spre a le alipi și uni pe veci la diecesa de Iași, Sf. Scaun nu numai că recunoștea în mod direct noul statut politic al Basarabiei, dar din proprie voință, pune de acord cu acest nou statut, organizarea administrativă și canonică a parohiilor sale.

Este foarte interesant a se semnala situația specială a parohiilor catolice din sudul Basarabiei, din cele trei județe care ne fuseseră retrocedate prin Tratatul de la Paris din 1856. Aceste județe au intrat încă de atunci sub jurisdicția Episcopului de Iași. Ori, când, 22 de ani mai târziu Congresul de la Berlin, redă Basarabia Rusiei țariste, Sf. Scaun a lăsat mai departe episcopului Moldovei jurisdicția bisericească asupra celor trei județe. Și, numai prin delegare vremelnică a acestui episcop, ierarhul romano-catolic de la Tiraspol se ocupa cu administrarea parohiilor din Cahul, Ismail și Bolgrad¹².

Ne găsim astfel, în fața unei atitudini constante a Sf. Scaun care, față de Biserica românească a recunoscut în mod neîntreput, de la Congresul de la Paris și până la 1921, pe deasupra și împotriva tuturor vicisitudinilor politice, dreptul moral și istoric al României asupra acestui pământ românesc.

Decretul din 2 august 1921 nu poate avea alt înțeles decât al recunoașterii României în frontierele ei politice de la acel moment.

LA VATICAN A RECONNU LA GRANDE UNION

Resumé

À la suite de la guerre mondiale ils ont été favorisé les conditions pour la création de la Grande Roumanie. La Nouvel État a été reconu et confirmé dans le plan international. À la suite du Traité du 4 juin 1920 et après le 28 octobre 1920 qui a eu lieu à Paris, où ont participé les représentants de l'Angleterre (la Grande Bretagne), La France, L'Italie et du Japon et d'autre part de la Roumanie, il etait reconnu la souverainité de la Roumanie en vers le territoire qui se trouve entre le Prut, Nistru et la Maine Noire.

Dans la composition de l'Etat National Roumain unitaire ils sont entrés des populations des autres nationalités mais le caractere unitaire de la Roumanie n'e pas été modifié. De point de vue confessionnel la plupart des habitants de la Roumanie etaient orthodoxes, seulement 13-14 % representaient les croyants romains-catholiques et greco-catholiques. Cette situation et la fait aussi que les nouvelles diocèses latines integrées se trouvaient sur la territoire des autres pays: celle de Oradea en Hongrie, celle de Satu Mare en Csehoslovaquie, Hongrie, celle de Cenad (Timișoara) en Hongrie et Serbia, la Boucovine etait soubordoné à la diocese de Lwow de Pologne, également les conséquences qui ont suvit après les réforme structurelles initiés par l'État Roumain, nottament, la réforme agraire de l'année 1921, qui touchaient les proprietes de l'église, tous ces faits ont créés au État Roumain une situation toute differente. L'État Roumain ne pouvait pas resondre ce problème sans le concours de Vatican. Par les décrets de 10 mai 1919, le 29 juin le même année et la 2 août 1921, par lesquels ont été réorganisé les évêchés dans les frontières de la Grande Roumanie, le Vatican a reconu le nouvel État.